

Syrjäsilmillä maaseudulla

Hanna-Mari Iksen toimittama teos esittelee ja päivittää tutkimusta alueellisuudesta, syrjäseuduista ja sukupuolesta. Iksen mukaan kirjan tavoitteena on lisätä keskustelua sukupuolen merkityksestä maaseutututkimuksessa ja selvittää gender-tutkimuksen tilaa, teemoja, menetelmiä. Otsikon viittaama syrjäsilmillä katsominen haastaa vakiintuneen keskus-periferia -asetelman. Tutkijat asemoivat itsensä laidoille, syrjäseutujen näkökulmiin, mistä he sanovat huutelevansa kommentteja käsiteltäviin teemoihin. Toisaalta, kirjoittajat tarkastelevat maaseudun ja paikallisuuden merkitystä, joita ei yleensä käsitellä gender-tutkimuksen valtavirroissa. Vastaavasti, sukupuolinäkökulmaa maaseutututkimuksessa sijoittunut on isäntä-emäntä -akselille.

Teoksen artikkeleita taustoittaa Maarit Sirenin kirjoitus, jossa hän esittelee maaseutu ja sukupuoli -teeman käsittelyä vuosina 2000–2007 ilmestyneissä *Sociologia Ruralis*, *Journal of Rural Studies* ja *Maaseudun uusi aika* -lehdissä. Sireni tutkii, ovatko feministisen maaseutututkimuksen teemat ja kohderyhmät todella muuttuneet ja monipuolistuneet, vai onko puhe jäänyt pelkäsi ohjelmalliseksi julistukseksi. Hänen johtopäätöksensä on, että sukupuoli on vakiintunut, mutta ei kuitenkaan yleinen teema tai näkökulma maaseutututkimuksessa. Vaikka 2000-luvulla on siirrytty nais -sukupuolen tutkimisesta maaseudun moninaisten sukupuolidentiteettien analyysiin, tutkimus tuottaa edelleen yhtenäistä, stereotyyppistä toistavaa kuvaa maaseudun naiseudesta ja mieheydestä. Sirenin mukaan tutkimus vahvistaa ja tihentää sukupuolipolarisatiota, sillä ikä, uskonto, seksuaalinen suuntautuminen, etninen tausta naiseuden tai mieheyden määrittelyssä maaseudulla eivät pääse käsittelyyn. Sukupuolinen maaseutu näyttääytyy yleensä edelleen hyvin yksioikoisesti, mutta kotimaisessa tutkimuksessa kuitenkin hieman moninaisempaan. Sireni ei kelpuuta selitykseksi sitä, että tutkijoiden käsitykset sukupuolilyksymyksistä olisivat vanhakantaisia. Hän lopettaa kirjoituksensa pienenä ystävällisenä piikkinä maaseutututkijayhteisölle, että lukkiutuminen yhteen kohderyhmään ja tulkinnaan johtaa siihen, että uutta maaseudun sukupuolitutkimusta tekevät muut kuin varsinaiset maaseutututkijat.

Hanna-Mari Iksen ja Samu Pehkosen analyysin kohteena on kolme tv-ohjelmaa maaseudun maskuliinisuuksista ja maaseudun miehen representaatioista. Tutkijoita kiinnostaa, miten maaseutua esitetään televisiossa ja minkälaisia mahdollisuuksia maaseutukuvan muuttumiselle ohjelmat tarjoavat. Tutkimuskohteista kaksi on dokumenttielokuvia: suomalainen Ullavan cowboyt (2006) ja norjalainen Kiihkeät ja innokkaat (2001). Kolmanneksi he tarkastelevat vuonna 2006 esitettyä Maajussille morsian -sarjaa. Analyysin keskeiset käsitteet ovat hegemoninen maskuliinisuus ja homososiaalisuus, jolla viitataan samaan sukupuolta keskenään olevien henkilöiden kes-

Hanna-Mari Ikonen (toim.)
2008. *Syrjäsilmillä*
– sukupuolen jäsenyyksiä
maaseudulla.
Maaseutupolitiikan
yhteistyöryhmän jul -
kaisuja 4/2008. Helsinki:
Maaseutupolitiikan
yhteistyöryhmä. 153 s.

EEVA UUSITALO
Helsingin yliopisto,
Ruralia-instituutti

kinäiseen, ei-seksuaaliseen suhteeseen. Tutkijat löysivät ohjelmista suvaitsevaisuutta, runsaasti homososiaalisuutta, huolenpitoa ja omaehtoisia turvaverkkoja sekä hegemonista maskuliinisuutta, jota ei tunnu horjuttavan mikään. Kaikista elokuvista piirtyy selkeä kuva työn merkityksestä maskuliinisuudelle.

Työn merkitys nousee esiin myös Jukka Sankalan artikkelissa Lapin maaseudulla asuvien työttömien poikamiesten mieheyden ja maskuliinisuuden ilmentymisessä arjen tilanteissa. Sankala määrittelee miehuuden vakaaksi sisäiseksi luottamukseksi omaan itseen ja maskuliinisuuden ulkopuolelta tuotetuksi sosio-kulttuuriseksi käsitteeksi siitä, millainen miehen täytyy olla. Ystävät ja lähisukulaiset muodostavat miehille luottamuksen areenan. Lähin sosiaalinen verkosto tarjoaa alueen, missä ei tarvitse miettiä, kuka minä oikeastaan olen. Maskuliinisuuttaan miehet rakentavat edelleen kyläyhteisössään arvostetun miehen kuvan mukaiseksi, eli palkkatyön ja perheen pohjalta. Kuitenkin ainakin osaksi palkkatyön on korvannut epäviralliset työn muodot: kodista ja kotiympäristöstä huolehtiminen sekä toisten auttaminen. Niiden kautta ansaitaan arvostusta. Sankalan analyysin mukaan poikamiesten miehuus on vakaa, mutta maskuliinisuuteen liittyy tietyissä tilanteissa epävarmuutta. Poikamiesten on vaikea integroitua hegemonista maskuliinisuutta edustaviin miesryhmiin. Ei pääse siihen porukkaan, kuten tutkimukseen haastateltu Reino toteaa (s. 57). Vaikka poikamiesten avoimuus, empaattisuus ja toisista huolehtiminen avaa uusia mahdollisuuksia, heidän tavoitteenaan on edelleen palkkatyö, maskuliinisina pidetyt miesten väliset suhteet sekä oma perhe.

Tarja Orjasniemi tarkastelee juomatapojen paikallista muutosta kahdessa pohjoisessa maaseutukunnassa, Ranualla ja Posiolla. Hän kuvaa, miten sukupolvi, sukupuoli ja kummankin paikkakunnan kulttuuriset erityispiirteet jäsentävät juomatapoja ja niiden muutoksia osana moraalivallin eli alkoholin käyttöön liittyvän normatiivisen kontrollin murtumista. Normatiivinen kontrolli on peräisin pienviljelijäkulttuurin elämänmuodossa ja niissä myyhtisissä sosiaalisissa merkityksissä, joita alkoholiin on kiinnittynyt. Juomatavat ovat muuttuneet Suomessa eri tahtiin. pohjoissuomalaisella maaseudulla parin vuosikymmentä myöhemmin kuin muualla. Siellä maaseudun vahvan traditionaalisuuden ja lestadiolaisuuden ylläpitämä moraalivallin mureni 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa. Alkoholin käyttö melkein kaksinkertaistui 2000-luvulle tultaessa, mutta jäi alle puoleen keskimääräisestä alkoholin kulutuksesta. Sukupuolten väliset erot ovat suuret, eli alkoholin käytön sukupuolijärjestelmä on edelleen perinteisempi pohjoisella maaseudulla kuin yleisesti koko maassa. Paikalliset juomatavat ovat kytköksissä paikallisiin elinolosuhteisiin, kulttuuriin ja väestön ikärakenteeseen.

Kirjoituksista minua henkilökohtaisesti inspiroi eniten Seija Keskitalo-Foleyn artikkeli, jossa hän tarkastelee, miten maaseudun naisten toimijuus ilmenee Lapissa. Tutkija kysyy, millaisia toimijuuk-

sia lappilaisten naisten kertomukset tuottavat ja millaisissa toimijuuden paikoissa ne mahdollistuvat. Häntä kiinnostaa, miten elämä kulkee matkailukeskusten ulkopuolella, sesonkien jälkeen tai niiden aikana. Miten lappilaisessa arjessa selviydytään tappiollisen väestönkehityksen ja tiukentuneen kuntatalouden aikakaudella? Hänen haastatteluistaan muodostuu vastakertomuksia autioitumistarinoille. Lappilaiset naiset suhtautuvat kriittisesti maaseudun kuolinennusteisiin. Lappilainen maaseutu ei ole tyhjentynyt, vaikka väestön vähenemiselle ei ennusteiden mukaan näy loppua. Naisten kertomuksista jäsentyy toimijuuksia, joihin sisältyy toivon horisontti ja kyky neuvotella sosiaaliset järjestelmät itselleen mielekkäiksi. Keskitalo-Foleyn johtopäätös on, että lappilaisella maaseudulla asuvien naisten arkielämä on paikan politiikkaa. Asuinpaikan ja elämäntavan valinta politisoituu hiljaiseksi vastarinnaksi välttämättömänä ja väistämättömänä pidetylle keskittämiseen pohjautuvalle alue- ja yhteiskuntakehitykselle.

Suomalaisten maatilojen monialaistuksessa niiden peräkammarista ei enää löydy poikaa, vaan yritys. Tämä käy ilmi Katariina Heikkilän kirjoituksessa siitä, miten maatilojen naiset perustavat yrityksiä, kuinka yritystoiminta liittyy naisen omaan elämäntalouteen ja miten naisten yritystoiminta osaltaan rakentaa maatalon monialaisuutta. Maatalouden muutokset luovat haasteita ja mahdollisuuksia uudelleenratkaisuille ja muuttavat sosiaalisia ja taloudellisia rakenteita. Maatalon naisten elämäntalouden ja yrittäjyyden prosessit heijastavat osaltaan näitä yhteiskunnassa tapahtuvia muutoksia. Monialaisen maaseutuyrityksen yksi haaste on se, että yritys syntyy ja integroituu vankkaan talonpoikaisen perinteen ja jatkuvuuden kontekstiin. Tässä ympäristössä yritystoiminta kehittyy ja elää. Joskus siitä täytyy myös luopua. Naisten yrittäjyyteen maataloilla liittyy yhdistäviä ja ainutlaatuisia piirteitä. Ainutlaatuisuus löytyy siitä tavasta, millä naiset rakentavat omaan elämäntaloutensa sopivan yrityksen. Yrittäjyys tarjoaa mahdollisuuden tarttua uusiin haasteisiin.

Marja Kallioniemi selvittää kirjallisuuden pohjalta maataloilla työskentelevien naisten työturvallisuutta, sitä koskevia tilastotietoja ja teoreettista taustaa. Maatilojen työturvallisuutta on pitkään tarkasteltu miesten näkökulmasta. Naisten riskit on saatettu arvioida liian pieniksi tai sivuuttaa täysin. Toisaalta Kallioniemi huomauttaa, että naiset ovat tehneet maataloilla kotitalous- ja hoivatyötä, kun taas miehet ovat vastanneet taloudesta, hallinnosta, koneista ja fyysisistä maataloustöistä. Euroopan unionin taholta onkin noussut esille tarve kiinnittää huomiota maataloudessa työskentelevien naisten työolosuhteisiin. Työnjako ja arvostus noudattavat yhteiskunnassa vallitsevaa työnjakoa, eli mies tekee julkista ja tilaa ulospäin edustavaa työtä, naisen työpanos painottuu yksityiseen. Näyttää siltä, että työturvallisuuden(kin) kannalta maataloustyö on melkoisen miehen linnake ja esimerkiksi naismaantilajelijöiden on hankala päästä

mukaan miesten verkostoihin. Kallioniemellä on kirjoittajista ehkä kaikkein emansipatorisin ote, kun hän peräänkuuluttaa naisten työturvallisuuden ja siihen liittyvän koulutuksen lisäämistä.

Sari Tuuva-Hongisto tarttuu artikkelissaan kaikkein tiukimmin syrjäisyys-teemaan. Hän on tutkinut kahta pohjoiskarjalais-tietoyhteiskuntahanketta, naisille suunnattua KANTTI -hanketta (Kansalaisuus, sukupuoli ja tietoyhteiskunta) sekä Oppiva Ylä-Karjala -hanketta, jossa työttömät opettelivat tietotekniikan käyttötaitoja ja rakensivat paikallisen kansalaisverkon alueen asukkaiden käyttöön. Tuuva-Hongistoa kiinnostaa, millaisia tulkintoja syrjäseutujen naiset antavat tietotekniikalle, syrjäisyydelle ja tietoyhteiskunnalle, ja toisaalta millaista ymmärrystä tietotekniikan ja sukupuolen suhteista sekä syrjäseudusta hankkeet tuottavat. Tietoyhteiskunnan puolustajien huolena on ollut eriarvoisuus ja syrjään jääminen, niin yhteiskunnallisesti kuin alueellisesti. Syy huoleen on se, että syrjäinen asuinpaikka uhkaa tietoyhteiskuntakehitystä. Erityisesti syrjäseutujen naisten on pelätty putoavan tietoyhteiskunnan ulkopuolelle, jolloin he ovat tietoyhteiskunnan näkökulmasta kaksinkertaisesti ongelmallisia. Tuuva-Hongisto lähestyy tietoyhteiskuntaa poliittisena konstruktiona, kehittämispuheena sekä kehittämishankkeina. Tietoyhteiskunnan kehittämisessä syrjäisyys on tuotettu luokka, strategioitten ja julkisen keskustelun määritelmä. Syrjäisen ajattelemisen syrjäytymisenä on hankkeiden määritelmien ja perustelujen tuottamaa. Haastateltaville syrjäisyys merkitsi etäisyyksiä ja esteitä, mutta syrjäytyneinä he eivät itseään pitäneet.

Kirjan tekstit ovat runsaita ja tarjoavat paljon ajattelemisen aiheita. Teos osallistuu sekä maaseutu - että gender -tutkimukseen, joilla on toisilleen paljon annettavaa. Tutkimussarkaa riittää. Kokoelma muistuttaa myös, että on syytä pitää mielessä, kenen maaseudusta puhutaan. Maaseutu näyttäytyy erilaiselta sukupuolen, sukupolvien ja etnisyyden mukaan. Sukupuolinäkökulma kuten tutkimus ylipäätään on antoisampi, kun kriittisesti kyseenalaistetaan vallitsevat luokat ja keskitytään sukupuoleen näkökulmana, yhteiskunnallisena kysymyksenä ja valta-kysymyksenä erilaisten, uudenlaisten ja yllättävien käsittehdistelmien kautta. Tämän kokoelman joissain kirjoituksissa sukupuoleen suhtaudutaan kriittisellä otteella, joissain se on paremminkin tosiasia tai muuttuja. Itse pidän tätä näkökulmien vaihtelua vahvuutena. Sukupuoli ja maaseutu -tutkimusteema ei etene evoluutio-oppien mukaisesti kehityskaartaan pitkin kohti huipua, vaan laajalla ja moniaineksisellä rintamalla.